

Sveta Roberman. **Sweet Burdens: Welfare and Communitarity among Russian Jews in Germany.** New York: SUNY Press. 2015. 243 pages

רבקה איזיקוביץ*

ספרה של סוּטָה רוברמן מציג תמונת עומק של תהליך ההגירה היהודי הפוסט-סובייטי מברית המועצות לשעבר אל גרמניה. החוקרת ערכה עבודת שדה שנמשכה 11 חודשים בשנים 2005-2008, ובמסגרתה ביצעה תצפית משתתפת בקרב קהילות מהגרים בערים קטנות וגדולות במזרח גרמניה ובמערב גרמניה. בעבודת השדה ערכה רוברמן כשמונים ראיונות פתוחים עם מגוון ספקי מידע. היא בחרה להתמקד לא בסיפורי הצלחה של הגירה זו, שהם בעיקר מנת חלקם של הצעירים או בני הדור השני, אלא במהגרים המבוגרים, בגיל העמידה ואף מבוגרים יותר, שהגיעו למקום הקליטה כאנשים מעוצבים שעברו את תהליך החיברות שלהם בברית המועצות.

החוקרת מעידה על עצמה שבמהלך המחקר ניסתה להיחשף למגוון קולות. היא ראינה ספקי מידע בעלי עמדות שונות, ובכלל זה עובדים קהילתיים וסוציאליים, יהודים בעצמם, חלקם מהגרים ותיקים מברית המועצות. היא בחרה לספר את סיפורם המורכב, להדגיש את קשיי הסתגלותם ולהביא הסברים תרבותיים והיסטוריים המאירים את הרקע הסובייטי כשורש להיווצרותם. רקע זה מלווה אותם במעבר למקום התיישבותם החדש ומשפיע על תפיסת עולמם ועל יחסם לנציגי המדינה המקבלת, למדיניותה החברתית ולגישתה למהגרים.

המחברת בוחנת את הסיפור התוך-קהילתי, על המתחים, הוויכוחים והשסעים המאפיינים אותו. באופן מודע ומתוך בחירה אין היא עוסקת בחקר המעגל הרחב יותר, קרי היחסים עם הסביבה המקומית הגרמנית, וזאת בחירה נבונה. התוצאה היא תיאור מפורט ומעמיק של השקפת העולם של המהגרים על רבדיה, הכוללים אידיאולוגיה, חוכמה עממית ואגדות אורבניות, ואלה מוצגות בשפה אותנטית ועשירה. רוברמן מתרכזת בעיון בפרקטיקות של נחקריה בשלוש זירות - זירת הצרכנות, זירת התעסוקה וזירת החיים היהודיים - טווה ביניהן חוטים מקשרים ומדגימה כיצד מוטיבים משותפים מחברים אותן. פעולה זו תורמת לאינטגרציה של הספר, אף שהיא גורמת לחזרתיות. הכתבת משרטטת תסריט רווי ניגודים וסטריאוטיפים בקרב המהגרים - בין יהודים ממקומות מוצא שונים, בין "אינטליגנציה" ל"סוחרים", בין מוסקבאים לאנשי פריפריה, בין רוסים לאוקראינים. היא דנה בשאלות של זהות, בוחנת מיהם אותם "אחרים" מעוררי סלידה וחשש מלהיות מזוהים איתם - בקיצור, שנאת יהודים הרוחשת במעמקי קהילות המהגרים.

הסיפור של רוברמן שלילי בעיקרו. הוא מתעד אי-הצלחה של המהגרים לעמוד בציפיות של עצמם באשר לאזרחותם הפעילה במדינה המקבלת. היא מדובבת את "אוכלי לחם החינם" שהגיעו לגרמניה לנצל כטפילים את מדיניות הרווחה הנדיבה שלה; את אלה הגורסים שגרמניה "חיבת להם" בגלל עברה הנאצי ושהיא מנסה לכפר על חטאיה ולנקות את שמה באמצעות קליטת ההגירה היהודית. טיפוסים אלו היא מכנה "חולבי שואה".

נושא התעסוקה בעייתי: היצע העבודה הזמין למהגרים מוגבל ביותר משום שתואריהם אינם זוכים

* החוג למנהיגות ומדיניות בחינוך, אוניברסיטת חיפה

להכרה. בשל העדר עבודה מתאימה, חלקם הגדול מוצא עצמו מובטל או מבצע עבודות יזומות חסרות משמעות. רוברמן מנתחת את ההשלכות הקשות של מצב זה על תחושת הזהות והשייכות של המהגרים. גם בנושא החייאת החיים היהודיים, שהייתה לדעתם של הנחקרים ציפייה מרכזית של הקולטים מצד המהגרים היהודים, חשים הנחקרים שהם "לא סיפקו את הסחורה". רבים מבטאים את תסכולם בשל אי יכולתם למלא את המשימה בגלל העדר רקע מתאים בנושאי יהדות. תחושה של זיוף ורמייה ממלאת חלק מן המרואיינים לנוכח פרקטיקות מסורתיות שמבצעים בני קהילתם הנתפסים בעיניהם כ"מעמידים פנים שהם יהודים".

הקולות המושמעים מייצגים את טווח הדעות מן הקצה אל הקצה בשפה מטפורית של החוקרת ובציטוטים מרשימים ומשכנעים של הנחקרים. אך העומס התיאורטי המובא לצד התיאור האתנוגרפי מסכן לעתים את האיזון העדין בין השניים. הספר מציג דיוקן רב-ממדי של כישלון, לפי תפיסתם של רוב בני הקהילה הנחקרת, להגיע לחיים משמעותיים ולתחושת השתתפות בסביבתם החדשה. לסיכומו של דבר, רוברמן פורסת לפנינו חקר מקרה אנליטי ואלגנטי של פרויקט ההגירה היהודית הפוסט-סובייטית לגרמניה.